

млосно сказала: «Води!» – й знепритомніла. Професор верескнув, як шістнадцятка, а доцент зареготав, наче з бочки. Та не встиг він затулити рот, як професор, мстиво поблискуючи скельцями окулярів, ухопив щипці й закричав: «Ширше!». Рот доцентів розтулились, як печера, і професор вчепився щипцями в зуби. «Сама пойдьот! Сама пойдьот! Сама пойдьот!» – речитативом заспівали студенти. Хряснуло, тріснуло, рука професора тріумфально злетіла в повітря, демонструючи два ціліснікі зуби» [3, 476].

Що прикметно, літературознавець Юлія Бондаренко за авторським комізмом вбачає глибокий соціальний підтекст; зауважує, що «сатиричний ефект розгортання конфлікту полягає в тому, що чортик, який вскочив у кишеню піджака «скромного службовця», змусив його побачити фальш взаємин, які склалися в установі, коли чорне називали білим, пристосуванство та підлабузництво вважалися добропорядністю» [2, 202]. Звідси стилістика письменника – умовно-реалістична, з вихлюпуванням сарказму як на рівні сюжетної колізії, так і художньої деталі.

Комічний ефект у «Нечистій силі» також підсилюють художні засоби, наприклад, епітети («старомодний революційний чортиско», «довгий мав'ячий хвіст», «задерті обличчя», «вирячені очі», «розтулені роти», «запльована підлога», «губами розквашеними», «перегаром, густим та ядушним», «зачумлений, Василь Васильович», «завідувач, пухкенький, кругленький») та порівняння («схожий на собаку, на цапа, на kota», «як пацюк», «ліктями, як шатунами», «почервонів, як наречена», «плеската, як дошка»).

Отож, розглянуті повісті А. Дімарова засвідчують авторське використання різноманітних засобів комічного. В «Романі» ключовим елементом вважаємо власне гумор, у творі «Білі троянди, червоні троянди» наявні, до того ж, ознаки іронії та соціальної сатири. Натомість «містечковій історії» «Нечиста сила» притаманні, на нашу думку, чи не всі провідні засоби комічного – гумор, сатира і сарказм, що репрезентують себе на подієвому, образному та стильовому зрізах твору.

Література

1. Безхутрий Ю. Місто і містяни (Про «Міські історії» А. Дімарова) / Ю. Безхутрий // Березіль. – 1991. – № 6. – С. 178-183.
2. Бондаренко Ю. Невигадані історії про життя (Образ містечка у прозі А. Дімарова) / Ю. Бондаренко // Українська мова і література в сер. школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2002. – № 2. – С. 199-202.
3. Дімаров А. Нечиста сила: [повість] // Дімаров А. Містечкові історії: [повісті] / А. Дімаров. – К.: Радянський письменник, 1983. – С. 458-485.
4. Ленська С. Дитячий світ Анатолія Дімарова (за повістю «На коні і під конем») / С. Ленська // Українська література в загальноосвітніх школах. – 2007. – № 5. – С. 46-49.
5. Слабошпицький М. «Останній із могікан», або Про Дімарова та його книги (передм.) / М. Слабошпицький // Дімаров А. Божа кара: повісті, оповідання, етюди / А. Дімаров. – К.: Укр. письменник, 2009. – С. 3-8.

Дацер К.С.,
аспірантка,

Бердянський державний педагогічний університет

ПРОЯВИ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОЇ ІРОНІЇ В РОМАНІ «МАГ» ДЖОНА ФАУЛЗА

В останні десятиліття роль іронії у суспільстві неухильно зростає. «Іронічне мислення стає загальною тенденцією та атрибутивним способом сучасного мислення» [3, 15]. Іронія постмодерна придбала новий сенс. Постмодернізм можна характеризувати декількома фразами: «життя – гра, не варти її сприймати серйозно»; «індивідуалізм переважає над колективізмом,

частина – над цілим»; «не думай про майбутнє, живи сьогоднішнім» [4, 1062]. Іронія є засобом, який втілює постмодерністську недовіру та скептицизм щодо модерністського принципу раціоналізму й логоцентризму, оскільки іронія, особливо в формах пародії та шаржування, передбачає застосування протилежного методу – методу алогічності чи парадоксу. Постмодерна іронія гармонійним чином впливає з поля інтертексту. Використовуючи в своїх працях мотиви, сюжети і думки письменників минулого, автори-постмодерністи звертаються до іронії, як до способу переосмислити і переграти досвід минулих поколінь в сучасних реаліях.

Іронія у постмодернізмі невіддільна від пародії, що породжує явище гіпертекстуальності та пояснюється концепцією «світ як текст», тобто світ як «сукупність культурних кодів, у відповідності з якими організовується знакова різноманітність культури» [2, 485]. Для постмодерної пародії (на відміну від традиційної) характерне майже повне зникнення драматичних тонів – протесту, контестації, спотворення – і перехід у площину комедійної гри, де співіснують різні напрямки та ідеї.

Іронію постмодерна розуміють як радикальну іронію, скептичну, яка підриває стереотипи, а характер постмодерну призводить до того, що іронія набуває характеру певного провокаційного жесту щодо сформованого способу життя і стилю мислення людей. Найчастіше суть радикальної іронії зводиться до гри. Вона існує не заради серйозних висновків, а заради самої гри. Гра давно стала частиною сучасної культури, перевантаженої знаками, речами, образами, текстами.

У ситуації, коли все вже сказано і сказано всіма можливими способами, іронічна гра вводить додатковий компонент, вторинне значення, яке прийнято позначати словом «мета» – метаіронія, метаязикова гра (або «переказ в квадраті» У. Еко). Поняття метаязикової гри прекрасно пояснює У. Еко. Якщо в системі авангарду для того, хто не розуміє гру, єдиний вихід – відмовитися від неї, то в системі постмодернізму можна брати участь в грі, навіть не розуміючи її, сприймати її абсолютно серйозно. У цьому відмітна властивість іронічної творчості [5, 437]. Постмодернізм використовує стереотипи, але не приймає їх всерйоз, відкидає їх стерте значення, із задоволенням грає словами поверх того, що відомо. Тому радикальна іронія – це ще й гра в іронію.

Іронія – це важлива, невід'ємна частина літератури епохи постмодернізму. Вона набуває найрізноманітніших форм, виконує різні функції (пародійну, ігрову, підривну). Сприймати іронію однозначно в контексті одного лише глузування не можна вже протягом багатьох років. Іронія давно не є якимось привнесеним елементом тексту, іронія стала особливістю мислення сучасної людини. Таким чином, додавання іронії до тексту і творчості надає додаткові значення структурі тексту.

Беручи до уваги вищесказане, цікавим є виявлення елементів постмодерністської іронії в романі «Маг» англійського письменника Джона Роберта Фаулза. «Маг» – це дебютний роман письменника, який вважається одним із найзагадковіших творів. В основі сюжету цього роману є історія про молодого чоловіка Ніколаса Ерфе, який відправляється працювати вчителем англійської мови на грецький острів Фраксос. Одного дня під час прогулянки головний герой знайомиться з Морісом Кончісом, власником вілли «Бурани». І саме після цього знайомства Ніколас стає учасником складного психологічного експерименту. Проти власної волі головний герой грає в Морісовому театрі. Роман «Маг» – це складний наратив, гра з читачем та його обізнаністю. Як і в інших творах англійського прозаїка, в цьому романі виявляється інтертекстуальна манера письменника – в тексті велика кількість алюзій, цитат, реінтерпретацій образів і мотивів, що активізує читача й перетворює його на співавтора. Одним із найважливіших прийомів Д.Фаулза є іронія. Численні образно-стильові запозичення набувають пародійного характеру, вступають в діалог з іронічним «голосом» оповідача. Аналізуючи найприкметніші стильові елементи роману «Маг», насамперед прочитаємо класичну метафору «життя – театр», що лежить в основі сюжету роману. У творі розгортаються ігри-вистави («гра в Бога»), що постає глобальним філософським символом буття. Всі герої залучаються до дійства, яке розіграє власник вілли. Він створює штучний «світ» на острові Фраксос, наповнюючи його ритуальними атрибутами та філософсько-мистецьким підґрунтям. Сюжетно та композиційно роман моделює

міфологічні пригоди героя. Тут втілені постмодерністські ідеї про світ як текст, читача як учасника створення тексту, кризу мови як знаряддя описових систем. Герой намагається розгадати, по своєму інтерпретувати вистави Кончіса [1, 25].

Надзвичайно важливим у романі є авторське розуміння функції мови у сучасному світі. Для Ніколаса слова та мова виступають знаряддям для самоутвердження та маніпуляцій близькими людьми.

Іронія як стильова домінанта постмодерної прози, головний принцип творчості письменників-постмодерністів виконує переважно полемічну функцію. Природа авторської іронії в романі багато в чому впливає зі змодельованої автором ситуації, бо є окремі факти, події, вчинки, висловлювання тощо, які можуть сприйматися іронічно лише з дистанції часу або у зіставленні з точкою зору сучасника.

Авторська іронія є лише одним з аспектів іронічного дискурсу роману. У тексті аналізованого твору Дж. Фаулза іронію слід розглядати як категорію, яка функціонує на різних рівнях: поетики, стилістики, композиції, образності тощо. Вона простежується в аксіологічному аспекті, на структурному рівні, в мовностилістичній організації твору.

Література

1. Козюра О. В. Проза Джона Фаулза: аспекти постмодерністської інтерпретації : автореф. дис. канд. філол. наук: спец. 10.01.04 «Література зарубіжних країн» / Черкаський національний ун-т ім. Богдана Хмельницького. – Черкаси, 2006. — 20 с.
2. Скоропанова И.С. Русская постмодернистская литература: новая философия, новый язык / И.С. Скоропанова. – СПб : Невский простор, 2002. – 606 с.
3. Фархитдинова О.М. Ирония: проблема определения и роль в философском познании: автореф. дис. канд. филол. наук: спец. 09.00.01. ««Онтология и теория познания» / Ольга Михайловна Фархитдинова. – Екатеринбург: 2004. – 25 с.
4. Философия: Энциклопедический словарь / под ред. А.А. Ивина. – М.: Гардарики, 2004. – 1711 с.
5. Эко У. Заметки на полях «Имени розы» // Имя розы. – М : Книжная палата, 1989. – 496 с.

Дворянчикова С. Є.,

кандидат філологічних наук,

Київський національний університет технологій та дизайну

АМБІВАЛЕНТНА СЕМАНТИКА КОМІЧНОГО В КОНТЕКСТАХ ІЗ ПОЕТОНІМАМИ

Міждисциплінарні студії гумору, філологічні труднощі щодо опису лінгвістичних механізмів утворення комічного ефекту, питання формування його сприйняття людиною, яке відображає національно-культурні особливості комунікації, досі не можемо вважати остаточно розв'язаними, що і створює широке поле для діяльності сучасних дослідників. Наразі філологія взагалі й мовознавство зокрема ще мають вирішити багато питань у цій площині, тому це робить дослідження вербального втілення смішного в контекстах із поетонімами актуальним і таким, що має теоретичне та практичне застосування.

Як відомо, ономастика – це спеціальна дисципліна, яка вивчає функціонування власних імен усіх типів у мові й суспільстві. Поетична ономастика – досить молодий, проте багатообіцяючий водночас розділ і новий етап розвитку ономастики, що досліджує поетоніми в цілісному просторі художніх творів (принципи їх виникнення або підбору, естетичні настанови автора, аспекти перебування в тексті, сприйняття читачем). Принциповий розвиток поетонімології в ХХ-ХХІ ст. зумовив перспективи розгляду можливостей власних імен у гумористичних,